

ПРО ВІШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ВІЛЬНЮСІ

Столиця Литовської республіки Вільнюс є одним з тих міст, які відіграли в житті українського поета й художника визначну роль. У Вільнюсі про це пам'ятають і дуже шанують Тараса Шевченка. Адже в юності він жив у цьому місті, брав там уроки малювання у відомих професорів-живописців. І сьогодні у старовинній частині Вільнюса знаходиться оригінальний пам'ятник юному поету – у вишиванці, з книгою в руках (рис. 1). Тут можна часто побачити туристів, зокрема з України. Недовгим був віленський період у житті молодого художника, але він сприяв розширенню й зміцненню світогляду сміливої, вільнодумної людини. Саме у Вільно Тарас уперше почув і збагнув лозунг польських повстанців "За нашу і вашу свободу" і пізніше застосував його до української дійсності. Він згадував: "Я уперше прийшов до думки – чому і нам, нещасним кріпакам, не бути такими ж людьми, як і інші свободні верстви" [1].

Тарас Шевченко на все життя зберіг теплі почуття до Вільно. В одному із своїх віршів назвав його "городом преславним" (вірш "У Вільні, городі преславнім"), а ще написав: "Вільно... Дороге моему сердцю..." Ці слова українською й литовською сьогодні можна побачити на меморіальній дошці на будинку історичного факультету Вільнюського університету. Ще одну меморіальну дошку в пам'ять українського поета й художника з написом литовською та українською розміщено на будинку № 10 по вулиці Пілес (Замкова), у якому Шевченко мешкав упродовж 1829–1830 рр. А в Новому місті Вільнюса, що на заході межує із Старим містом, простяглася вулиця Тараса Шевченка, неподалік якої розташоване Посольство України в Литві. 3 вересня 2011 р. в невеликому затишному сквері Старого міста Вільнюса було відкрито пам'ятник Тарасу Шевченку. Він постає таким, яким був тут колись – юнаком, що крокує назустріч вітру із книгою в руці та в якого ще попереду всі його перемоги й поразки, нелегкі випробування і всесвітня слава. Він дивиться на місто своєї юності, де уперше всім серцем покохав, зрозумів своє призначення й те, що за свою мрію потрібно боротися.

Прадід Тараса Григоровича по батьківській лінії був запорізьким козаком, а по маминій – селянином з Прикарпаття. Хлопець рано осиротів – спочатку через злидні та виснажливу працю віддала Богові душу матір. А батько, вдруге оженившись (мачуха була нещадною до його синів та дочок), і сам не довго протягнув на цім світі. Осиротілих дітей Григорія Шевченка розкидала доля. Тарас наймитував по людях, а потім його віддали до панського двору Енгельгардтів. Згодом поміщик взяв 15-річного Тараса разом із челяддю у далеку подорож – до Вільна (Вільнюса), як «покоевого маляра». Хоча спочатку хлопця було зараховано до учнів панського кухаря, згодом він став кімнатним «козачком»: чистив чоботи і набивав люльку панові. Але мрія була одна – малювати. Одного разу Шевченко, поки пани від'їхали на бал у місті, запалив свічки і почав малювати портрет козака з челяді. Раптом відчинилися двері й на порозі з'явився пан Енгельгардт: його люті не було меж. Кричав, що Тарас міг не тільки будинок, а й ціле Вільно спалити. Зранку Шевченка добряче відшмагали. Проте після цього «козачком» стала займатися пані Софія, дружина Енгельгардта. Вона таємно від чоловіка дозволила хлопцеві брати книги з його бібліотеки, при цьому була йому за перекладача – пояснювала незнайомі польські слова та вислови, а французької його вчила гувернантка. Тоді ж у Вільні Шевченко почав брати уроки живопису у професійних художників, зокрема викладачів Віленського університету.

Під час тих уроків Тарас познайомився зі швачкою-полькою Ядвігою Гусиківською – і між ними спалахнуло кохання. Тарас тоді не знав добре польської, а Ядзя – української. Так вони гуляли вулицями Вільна, більше спілкуючись жестами, та вже зовсім скоро Шевченко писав для коханої вірші її рідною мовою, ласкаво називаючи її Дзюнею. Тоді ж вперше він почав задумуватися над гіркотою кріпацької долі. Бо Ядвіга була хоч і незаможна, але вільна, ніхто з неї не мав права знущатися, а Тараса дозволено було панові бити, як пса. У Вільні молодий Шевченко вперше почув гасло польських повстанців «За нашу і вашу свободу!», і думками вертався у закріпачену Україну. Наприкінці осені 1830 р. у Варшаві вибухнуло повстання проти російської влади. Є відомості, що Ядзя відвідувала таємний польський революційний гурток. Вона покинула Вільно і поїхала до Варшави. Скучивши за коханою, Тарас почав мудрувати, як до неї вирватися. І йому вдалося вмовити пані Софію відпустити його начебто на продовження курсу навчання живопису, оскільки Віленський університет закрили через студентські заворушення.

Ядвіга з радістю прийняла Тараса. Аби бачитися частіше, дівчина навіть допомогла йому зняти кімнатку неподалік місця, де жила сама. Ці дні, проведені з Ядзєю, дали змогу Тарасові особливо гостро відчутися смаку волі. І коли пан Енгельгардт відбув у службових справах до Петербургу, забравши із собою слуг, Шевченко вирішив від нього втекти. Відпросився у пані Софії до Ядзі начебто попрощатися і не повернувся. Бо вже знав колишніх кріпаків, які стали вільними людьми купивши собі документи. Мріяв бути вільним, як вони. Та кохана поставила умову, щоб Тарас приєднався до польських студентів – революціонерів, а він не захотів. У решті решт Шевченка затримали і відправили етапом, як втікача – до Петербургу. Частину шляху поет змушений був йти пішки. Пізніше, під час заслання, Шевченко не раз згадував щасливі молоді роки, проведені у Вільносі, зокрема у поемі «У Вільні, городі преславнім». При цьому намагався забути Дзюню.

Біографи поета стверджують, що Шевченко закохувався часто, однак сім'ї так і не створив. Серед коханих поета була княжна Варвара Репніна. Сватався поет до Феодосії, доньки священика, однак йому відмовили. Після помилювання Тарас Григорович все ж сподівався, що матиме дружину та дітей. Він завів роман з молоденькою актрисою, яку вважав ідеалом краси, але та втекла від поета з іншим. Останнім коханням і розчаруванням Шевченка стала Ликерія Полусмак. Завдяки поету вона отримала волю, він дівчину вивчив й заручився з нею. Проте Ликерія цього не оцінила й зрадила Тараса з іншим. Через три місяці Шевченко помер. 2021 р. 10 березня Україна та світ відзначали 160-річчя з дня смерті поета. Він був похований спочатку у Санкт-Петербурзі, на Смоленському цвинтарі. А через 58 днів, відповідно до заповіту поета, його прах був перевезений на батьківщину. Останки поета 22 травня 1861 р. доставили на пароплаві «Кременчук» у Канів. Цікаво, що ще в XVI ст. у цьому місті існував козацький монастир, а на Чернечій горі селилися відставні козаки. Там же мріяв поселитися на старості і Тарас Шевченко, щоб доживати свій вік на рідній землі. Його мрія здійснилась вже після смерті і сьогодні Тарас Григорович, втілений у бронзі, дивиться на наш світ з височенної дніпровської кручі, яка з часом отримала нове ім'я – «Тарасова гора». На цю гору щоденно, починаючи з 1911 р. і до самої своєї смерті, піднімалась остання любов Тараса – Ликерія Полусмак. Заради того, щоб доглядати могилу поета, вона переїхала до Канева де і померла 1917 р. «Подивись на

мене, як я каюсь ...» – написала Ликерія у книзі відгуків, яка була у першому народному музеї Шевченка на його могилі.

Рис. 1. Пам'ятник Тарасу Шевченку у Вільнюсі [2]

Пам'ятники великому Кобзарю встановлені (крім міст України) не тільки у Вільнюсі, але й у багатьох містах і столицях інших держав, у т.ч. Будапешті, Варшаві, Вашингтоні, Оттаві та інших. Пам'ятник Тарасу Григоровичу Шевченку (Tarasui Ševčenkai) у Вільнюсі встановлено у Старому місті, у сквері між вулицями Арклю, Вісу Швянтую і Базіоіону. Пам'ятник споруджено за ініціативою української національної меншини Литви, однак визначальну роль у його появі зіграла добра воля литовської сторони [3], завдяки якій у Вільнюсі вже є вулиця Тараса Шевченка (T. Ševčenkos gatvė), меморіальні дошки на будівлі історичного факультету Вільнюського університету та на будинку Ч. 10 по вул.Пілес (Замковій). Ці об'єкти є цікавими для українських туристів і сприятливими чинниками для розвитку українсько-литовських туристичних зв'язків.

1. *Кравчук Н.* Перша любов і зрада Тараса Шевченка // Високий замок. – 2021. – 4-10 березня. – С. 16.
2. *Мікульонек І.* Вільнюс шанує Тараса Шевченка. URL: <https://kpi.ua/shevchenko-lt>
3. Пам'ятник Тарасу Шевченку, Вільнюс. Литовський портал. URL: <http://litbook.lt/category/articles-litva-tourism/>